

CHỦ ĐỀ TÌNH YÊU TRONG KỊCH THƠ *SOKUNTOLO* CỦA KALIDASA

Lê Thị Bích Thủy

Viện Văn hóa và Phát triển, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

Tóm tắt: Trong nền văn học Ấn Độ, Kalidasa vẫn luôn chiếm “địa vị độc tôn chúa thơ” và kịch thơ *Sokuntola* là tác phẩm mẫu mực của quy phạm sân khấu triều đình. Trong tác phẩm *Sokuntola*, nhà thơ Kalidasa đã tập trung ngòi bút của mình để ca ngợi tình yêu trong sáng, thủy chung. Ông ca ngợi tâm hồn trong trắng cùng những khát vọng yêu đương, hạnh phúc của con người trong cuộc sống và dùng tình yêu để phê phán những giáo lí cứng nhắc, hoang tưởng của tôn giáo, luật lệ hà khắc của chế độ đẳng cấp đã bóp nghẹt trái tim con người. Kalidasa đã đẩy vấn đề đẳng cấp xuống hàng thứ yếu, đưa tình yêu lên chủ đề chính và để cho các nhân vật hành động, thể hiện tính cách trong các mối quan hệ và làm nổi bật sự chiến thắng của tình yêu.

Từ khóa: Tình yêu, kịch thơ *Sokuntola*, Kalidasa.

1. Mở đầu

Tình yêu là nhân tính thiêng liêng và “con người sinh ra trên cõi đời này ai cũng phải yêu, vì đó là hạnh phúc, vì đó là nhu cầu của sự sống như ngọn lửa và ánh mặt trời cần cho con người vậy” [1, 162]. Chủ đề tình yêu và ngợi ca sức mạnh của tình yêu luôn được khai thác và phản ánh trong văn học để giúp con người tìm thấy nguồn vui và niềm khát khao hạnh phúc trong cuộc đời. Trong văn học Ấn Độ, kịch thơ *Sokuntola* của Kalidasa khai thác chủ đề tình yêu với sự đề cao phẩm hạnh, lòng chung thủy của người phụ nữ Ấn Độ theo giáo lí Dharma và ngợi ca tình yêu đã chiến thắng tất cả mọi giáo lí, quyền lực tôn giáo và đẳng cấp. Kalidasa đã miêu tả sức mạnh của tình yêu đối lập với lễ giáo, uy quyền của tôn giáo và chế độ đẳng cấp đã bóp nghẹt quyền sống của con người, đặc biệt là người phụ nữ Ấn Độ “Kalidasa đã cải biến và thêm nhiều tình tiết cho phù hợp với quy phạm sân khấu triều đình và tô điểm cho chủ đề tình yêu được nổi bật theo đúng quan điểm của mình” [1, 104]. *Sokuntola* là tác phẩm đầu tiên trong văn học cổ điển Ấn Độ khắc họa hình ảnh người phụ nữ dám đứng lên đấu tranh đòi lại công lí, bảo vệ tình yêu và chống lại sự hà khắc của tôn giáo đối với người phụ nữ Ấn Độ.

Trong các công trình nghiên cứu về Kalidasa và những sáng tác của ông, các nhà nghiên cứu luôn đề cao Kalidasa trong các tác phẩm của mình. Trong giáo trình *Văn học Ấn Độ*, tác giả Lưu Đức Trung đã nghiên cứu một cách hệ thống nền văn học Ấn Độ trong suốt chiều dài hình thành và phát triển của nó. Trong công trình này, tác giả đã khẳng định vị trí của Kalidasa là “nhà thơ vĩ đại của nền văn học cổ điển Ấn Độ”, “Kalidasa vẫn chiếm địa vị độc tôn chúa thơ trong nền văn học Ấn Độ” [1, 100-101]. Tác giả giới thiệu những giá trị về nội dung, nghệ thuật của kịch thơ *Sokuntola* được xem là kì công thứ nhất trong nền văn học cổ điển Ấn Độ: “Kalidasa đã biết vận dụng và phát triển cao độ tính hình ảnh và tính uyển chuyển của thơ ca

---

Ngày nhận bài: 11/5/2020. Ngày sửa bài: 27/6/2020. Ngày nhận đăng: 10/7/2020.

Tác giả liên hệ: Lê Thị Bích Thủy. Địa chỉ e-mail: lebicthuyhcm@gmail.com

Xăngcorit và văn học dân gian Ấn đến mức độ chưa từng thấy đề cao ngợi tình yêu đôi lứa, tình yêu thiên nhiên và đất nước. Với thành tựu sáng tác và tâm tư tưởng của mình, Kalidasa rất xứng đáng là bông hoa tươi đẹp của nhân loại, niềm tự hào lớn lao của dân tộc Ấn Độ và nhân loại Châu Á” [1, 101]. Nhà nghiên cứu Sylvain Levi cho rằng: “Cái tên Kalidasa đã chi phối thơ ca Ấn Độ và thâu tóm nó một cách xuất sắc” [2, 257]. Trong bài giới thiệu kịch thơ *Sokuntola*, nhà nghiên cứu Cao Huy Đình đã khẳng định Kalidasa là vị hoàng đế, là nhà thơ vĩ đại của tình yêu. Ông cho rằng nhà thơ Kalidasa đã thể hiện trong kịch thơ *Sokuntola* những tư tưởng triết lý và bộc lộ quan điểm nghệ thuật: “Giá trị hiện thực, tư tưởng tiến bộ và tài năng của Kalidasa đã đưa *Sokuntola* lên đỉnh cao, được coi là kì công thứ nhất của văn học Ấn Độ. Sự ảnh hưởng của *Sokuntola* với nền văn học Ấn Độ và thế giới là vô cùng to lớn” [3, 17]. Nhà nghiên cứu Nguyễn Đức Đàn trong các công trình nghiên cứu của mình về văn hóa Ấn Độ nói chung và sự ảnh hưởng của Kalidasa đối với văn học cổ điển Ấn Độ nói riêng cũng đã khẳng định tư tưởng nghệ thuật của Kalidasa và tác phẩm của ông “tiêu biểu cho sự hoàn thiện của phong cách Xăngcorit, một điểm thăng hoa giữa cái khô khan, vụng về của các thời kì ban đầu với tính chất cầu kì, khách sáo sau này sẽ tràn ngập trong văn học. Kalidasa là người trung thành với lí tưởng Balamôn. Nhà thơ ca tụng các đức tính của nhà quý tộc (Kshatrya), cũng như những người Balamôn. Ông chú ý cả đến những con người bình thường và vượt ra khỏi sự giả tạo, ông đạt đến tính chất nhân đạo thực sự” [4, 26]. Trong công trình nghiên cứu *Tìm hiểu văn hóa Ấn Độ* của Nguyễn Thừa Hỷ cũng đã dành một số trang để giới thiệu về Kalidasa và một số đóng góp của ông đối với văn hoá, văn học Ấn Độ: “Kalidasa là một nhà thơ lớn của nền văn học Ấn Độ cổ đại, đỉnh cao của thơ ca trữ tình và sân khấu truyền thống Ấn Độ, đồng thời là một nhà thơ lớn của thế giới” [5, 152]. Theo ông, kịch *Sokuntola* “xứng đáng là một trong những vở kịch cổ điển được đánh giá cao nhất trong gia tài văn hoá nhân loại” [5, 157]. Trong cuốn *Ấn Độ* qua các thời đại, tác giả đã giới thiệu Kalidasa là một trong “chín viên ngọc quý”, là “chiếc mũ miện” của làng thơ, “Nhà thơ vĩ đại của nhân dân Ấn Độ đồng thời là danh nhân thế giới” và kịch *Sokuntola* được biết đến với “Nội dung trữ tình, tinh thần nhân đạo, nghệ thuật điêu luyện và ngôn ngữ trong sáng của vở kịch đã chinh phục hàng triệu người đọc trong nhiều thế kỉ” [6, 46-47]. Trong cuốn *Từ điển tác gia văn học và sân khấu nước ngoài*, tác giả Hữu Ngọc đã giới thiệu Kalidasa là “nhà thơ Ấn Độ lớn nhất của văn học tiếng Sanskrit” và vở kịch *Sokuntola* có “nội dung sáng tác mang tính nhân đạo sâu sắc, ca ngợi cuộc sống trần thế, tình cảm được miêu tả một cách tế nhị” [7, 325]. Nhật Chiêu trong Câu chuyện văn chương phương Đông đã giới thiệu chân dung nhà thơ Kalidasa “thường ca hát về những hoan lạc của tình yêu và vẻ đẹp thiên nhiên. Dù chọn đề tài từ những câu chuyện tôn giáo xa xưa nhưng Kalidasa biết rót vào đấy những mật ngọt trần gian” [8, 146]. Theo tác giả, vở kịch *Sokuntola* “thể hiện cảm xúc yêu đương, từ tình yêu nhục thể đến tâm linh với những chuyển biến tình cảm từ xao xuyến, nhớ nhung, buồn bã tủi nhục,... đến hoà hợp vẹn toàn” [8, 152]. Tác giả Đỗ Thu Hà trong giáo trình *Văn học Ấn Độ* đã khẳng định: “Kalidasa là nhà thơ và nhà soạn kịch trữ tình. Ông đã nhấn mạnh và mô tả tình yêu ở mọi cung bậc. Điều làm cho các tác phẩm của ông sống mãi với thời gian chính là tài năng phi thường của ông khi mô tả và thâm nhập sâu vào thế giới nội tâm của con người, nhất là khi đề cập đến tình yêu... Kalidasa mô tả tình yêu ở mọi khía cạnh tinh tế và sâu xa nhất... Không ai có thể nghi ngờ rằng tài năng của Kalidasa đã phát lộ cao nhất khi ông viết *Sokuntola*” [9, 190].

Như vậy, các nhà nghiên cứu đề cao tài năng và khẳng định những đóng góp to lớn của Kalidasa đối với nền văn học Ấn Độ. Kalidasa đã kế thừa và phát huy truyền thống văn hoá, tinh thần nhân đạo và nghệ thuật dân gian Ấn Độ để thể hiện trong kịch thơ *Sokuntola*. Mặc dù bị chi phối bởi những quy phạm nghiêm ngặt của kịch cung đình, nhưng với tài năng và trái tim yêu thương con người Kalidasa đã ngợi ca tình yêu chân thực, trong sáng và tình yêu trở thành chủ đề chính được thể hiện rất thành công trong kịch thơ *Sokuntola*. Bài viết này tập trung nghiên cứu chủ đề tình yêu được phản ánh trong kịch thơ *Sokuntola* dưới ngòi bút nhân đạo của Kalidasa.

2. Nội dung nghiên cứu

Tình yêu là đề tài chủ yếu trong nhiều vở kịch cổ điển Ấn Độ và nhà thơ Kalidasa đã tập trung ngòi bút của mình để ngợi ca tình yêu trong sáng, thủy chung trong kịch thơ *Sokuntola*. Kalidasa đã ngợi ca tâm hồn trong sáng, những khát vọng hạnh phúc của con người trong tình yêu và phê phán những giáo lí hà khắc của tôn giáo, chế độ đẳng cấp đã bóp nghẹt trái tim và khát vọng sống của con người. Vấn đề đẳng cấp và chống phân biệt đẳng cấp là đề tài muôn thuở trong văn học Ấn Độ và tình yêu là một phương tiện hữu hiệu được các nhà văn phản ánh để đấu tranh bảo vệ con người và giúp con người tìm được hướng đi cho mình trên con đường đi tìm hạnh phúc. Trong *Sokuntola*, nhà thơ Kalidasa đã đưa vấn đề đẳng cấp xuống hàng thứ yếu và đưa tình yêu lên chủ đề hàng đầu và làm nổi bật sự chiến thắng của tình yêu.

Trong *Sokuntola*, tình yêu là ánh sáng trong trời xua tan sự bủa vây của bóng tối lễ giáo và những hạn hẹp thường tình nơi trái tim con người. Sức mạnh tình yêu của Sokuntola và Đusonta đã giúp các nhân vật chiến thắng được những giáo lí hà khắc, bổn phận đạo đức đã tồn tại từ lâu trong chính con người họ. Sokuntola là biểu tượng của cái đẹp, sự chân thành, tình yêu trong sáng và thủy chung. Nàng được sinh ra là kết quả của tình yêu chiến thắng trước chủ nghĩa khổ hạnh, tình yêu giữa cha nàng là một đạo sĩ nổi tiếng còn mẹ nàng là một vũ nữ thiên thần chỉ biết có tình yêu đã phá tan mọi thành quả tu luyện của cha nàng. Khi mẹ nàng bị bắt về trời còn nàng ở lại trần thế được chim và đạo sĩ Kanwa chăm sóc trong vườn tu. Sokuntola lớn lên trong khung cảnh rừng tu linh thiêng, hàng ngày lễ bái tụng niệm, ăn hoa quả, mặc áo bằng vỏ cây, uống nước suối theo đủ lễ giáo, sống bên những ẩn sĩ già đang tu luyện khổ hạnh nhưng tâm hồn nàng không vương mùi khổ hạnh. Cuộc sống nơi rừng thiêng bên những ẩn sĩ tu hành không giam được sức xuân phơi phới và trái tim tươi trẻ của Sokuntola. Nàng như nụ hoa tươi thắm giữa lá vàng khô, như “nụ hoa xinh cuộn kín trong đài, chưa muốn nở tròn khoe sắc đẹp” [3, 31] và luôn tràn đầy sức sống, cháy bỏng khát khao tình yêu và hạnh phúc. Sokuntola hiện lên với vẻ đẹp hình thể yếu đuối như hoa nhài mới nở với tâm hồn trong sáng và thánh thiện. Kalidasa đã rất khéo léo khi dùng vẻ đẹp của thiên nhiên để so sánh với vẻ đẹp của con người. Thiên nhiên trở nên bừng sáng khi làm nền tô điểm thêm cho vẻ đẹp của người thiếu nữ. Vẻ đẹp của nàng được so sánh với thiên nhiên nhưng dù thiên nhiên có lộng lẫy, trữ tình cũng không thể sánh kịp với vẻ đẹp của nàng. Vẻ đẹp của nàng được so sánh với hoa sen dù rong rêu có bám đầy thì hoa sen vẫn sáng, vẻ đẹp đó rạng rỡ như ánh trăng mát lạnh dù mây có che thì ánh sáng ấy càng tỏ, càng ngời [3]. Chính vẻ đẹp ấy của nàng đã hút hồn Đusonta ngay từ cái nhìn đầu tiên khiến chàng ngày nhớ, đêm mong, tháng ngày mơ tưởng và mơ ước muốn được cùng nàng chung sống trăm năm. Vẻ đẹp và tính cách, tâm hồn của nàng còn được khắc họa rõ nét qua những lời nhận xét của các nhân vật khác. Vẻ đẹp của nàng khiến cô bạn gái Priamvada phải thốt lên: “Trông dáng chị xinh xắn cúi bên gốc cây Kasa, em tưởng như một cảnh leo đẹp âu yếm vắn quanh” [3, 32]. Trong lần gặp đầu, Đusonta đã nhận thấy nàng như một bức tranh hoàn hảo mà thượng đế đã dày công sáng tạo để dành riêng cho mình. Đối với Đusonta, nàng như bông hoa thơm ngát không lúc nào phai, như giọt nước trong suốt, như lòng sông lấp lánh. Ngay cả khi nàng mặc áo bằng vỏ cây thì nàng vẫn xinh tươi và quyến rũ:

*“Môi nàng đỏ tranh sắc thắm với nụ hoa đang nở
Cánh tay nàng xinh như cành cây uốn khúc
Và cả thân hình nàng rạng rỡ
Mùa xuân xanh đẹp đẽ tung bừng
Như cây cỏ đang kì nở rộ”* [3, 32].

Sokuntola không chỉ có vẻ đẹp ngoại hình mà có tâm hồn trong sáng, trái tim nhân hậu và tình yêu thương đối với con người và thiên nhiên. Nàng là cô gái “chưa hề biết nói dối” và luôn quan tâm tới mọi người xung quanh, nàng xem cỏ cây, chim muông trong khu rừng như những

người thân ruột thịt của nàng. Mỗi ngày, nàng tận tình chăm bón từng luống cây, khóm hoa trong khu vườn tu. Sokuntola đặc biệt yêu thích loài hoa nhài trong khu vườn tu và nàng ví hương thơm của loài hoa này như “xuân tình nàng dâu” và hàng ngày quần quýt lấy cây xoài để nhờ che chở. Đây chính là loài hoa tượng trưng cho vẻ đẹp trong sáng, thuần khiết và khát vọng tình yêu, mong muốn tìm được một người xứng đáng cùng nhau chung sống hạnh phúc suốt cuộc đời của Sokuntola.

Vẻ đẹp về ngoại hình và tâm hồn của Sokuntola đã khiến cho vị vua sùng đạo như Đusonta rung động, xao xuyến ngay từ lần gặp đầu tiên. Nàng tuy sống cuộc đời khổ hạnh, ngày ngày lễ bái tụng niệm và thực hành các nghi lễ tôn giáo nhưng lại không vương mùi khổ hạnh. Nàng vẫn nở nụ cười tươi trẻ, tràn đầy sức sống và khát vọng hạnh phúc trong cuộc sống khổ hạnh:

“Bên những ả sĩ u uất đó

Nàng như nụ tươi thắm giữa lá vàng khô” [3, 30].

Từ khi gặp Đusonta, trái tim nàng xao xuyến, rung động và biết Đusonta chính là hạnh phúc của cuộc đời nàng. Ngọn lửa tình đã đốt cháy hàng rào ngăn cách về lễ giáo, địa vị giữa nàng và Đusonta. Sokuntola đã bỏ qua những những luật lệ khắt khe của lễ giáo, đẳng cấp và bất chấp lời thề nguyện sống cô đơn, khắc khổ trước đây của nàng trước thần thánh để đi theo tiếng gọi của trái tim. Nàng dành trọn tình cảm cho người mình yêu và quên hết những thành quả của những tháng ngày tu luyện khổ hạnh: “Nàng quên hẳn những lời tâm nguyện trước những vị thần khổ hạnh,... Trong khu rừng gia yên tĩnh này chỉ có nàng và một chàng trai trẻ Đusonta đang yêu nhau” [1, 108]. Những cử chỉ nhẹ nhàng, ánh mắt và lời nói hồn dỗi của nàng đã bộc lộ tâm trạng của người đang yêu đương say đắm. Sokuntola cho rằng yêu là dâng hiến, là dành trọn vẹn trái tim cho người mình yêu mặc những giáo lí, bổn phận đạo đức luôn dẫn dắt khiến nàng phải đau khổ. Nàng yêu Đusonta chân thành và nguyện hy sinh để bảo vệ tình yêu của mình. Tình yêu hồn nhiên, trong sáng của Sokuntola “được thiên nhiên ấp ủ, được lòng người che chở đã sưởi ấm không khí lạnh lẽo, âm u trong cái vườn tu này [1, 108]. Con người và thiên nhiên nơi đây đồng cảm với tình cảm chân thành của nàng và ủng hộ cho tình yêu chiến thắng khổ hạnh.

Trong kịch thơ *Sokuntola*, Kali đasa đã xây dựng nên một kiểu quân vương, quý tộc với đầy đủ ba phẩm chất: anh hùng, tình yêu và cao thượng theo đúng quy phạm của kịch cung đình. Đusonta là đáng quân vương lí tưởng với vẻ đẹp, tài năng, sức mạnh phi thường và lòng dũng cảm tượng trưng cho uy quyền và sức mạnh của người chồng trong gia đình, sự oai phong dũng mãnh của một vị vua. Đây là một vị vua luôn bảo vệ nhân dân, chăm lo cuộc sống hành đạo của tu sĩ “ngày ngày thấy vị quân vương khó nhọc vì hạnh phúc nhân dân, như cây cỏ thụ oai vệ đương đầu, chịu nắng cháy cho người mệt hóng mát” [1, 104]. Vẻ đẹp và tài năng của Đusonta sánh ngang với các vị thần:

“Như con voi hùng dũng lượn khắp núi ngàn

Quốc vương phô bày thân hình vạm vỡ

Với sức sống mãnh liệt tràn trẻ

Đôi cánh tay căng tròn bắp thịt, lồng ngực nở nang,

Đã dạn dày vì bao lần dây cung trượt qua vun vút...

Vóc dáng đả cân đối không những nguyên vẹn hoàn toàn

Mà còn hiện rõ trên bắp tròn

Trên thớ thịt đường gân xoắn xít” [3, 47].

Sự dũng mãnh, tài năng của chàng đã được các thần giao cho sứ mệnh diệt trừ giồng quý khổng lồ, hung dữ mà không vị thần nào khuất phục được:

“Thiên vương có lòng kết bạn cùng bệ hạ

*Lại còn phong cho chức trọng quyền cao
Làm thống soái toàn quân ở thiên trào
Và giao hãn cho cánh tay quốc vương vô địch
Sứ mệnh đi chinh phục giặc khổng lồ.
Có thể ví như ánh trăng mờ
Vâng lệnh mặt trời xua tan bóng tối” [3, 145].*

Đusonta không chỉ là minh quân tài trí, dũng mãnh, đức độ và hết mực quan tâm, chăm sóc nhân dân mà chàng còn là người có trái tim yêu thương, luôn tôn trọng và sẵn sàng che chở, bảo vệ người mình yêu. Nhà thơ Kalidasa đã tập trung bút lực để khắc hoạ tình yêu của Đusonta và Sokuntola để làm nổi bật chủ đề tình yêu trong tác phẩm. Đồng thời, tác giả muốn khẳng định tình yêu luôn ngự trị, mang lại cảm giác bình an cho các nhân vật trong mọi hoàn cảnh và ngợi ca sự chiến thắng của tình yêu.

Ngay từ lần đầu tiên gặp Sokuntola khi chàng bị lạc vào khu vườn tu của vị đạo sĩ Kawa, Đusonta đã cảm thấy trái tim mình rạo rức “như kim chỉ nam đưa đường vào chân lí” và sẵn sàng “hoan nghênh cả cái chết” để được “tuân lệnh ái thân làm người đao phủ”. Tình yêu giữa chàng trai và cô gái tràn đầy sức trẻ và khát khao yêu đương bắt đầu nảy nở. Tình yêu đã nhiều lần phá tan hàng rào tư tưởng và những băn khoăn về bốn phận đạo đức trong con người Đusonta. Hình ảnh Sokuntola đã chiếm hết tâm trí Đusonta và chàng chỉ biết ngày nhớ đêm mong, lòng thổn thức và mơ tưởng đến hình dáng của nàng. Mâu thuẫn giằng xé giữa lí trí, bốn phận đạo đức với tình yêu đã khiến cho Đusonta dằn vặt và chàng tự nhủ “dù sao cứ để mặc sự đời” để làm theo trái tim mách bảo:

*“Dòng thác đổ xoáy sâu tung sóng bọt,
Bỗng đổi chiều chảy ngược lên non
Thì con tim yêu của ta mới đành quay hướng lại
Không còn đeo đuổi cuộc tình duyên” [3, 60].*

Tình yêu với sức mạnh kì diệu đã xoá nhoà những định kiến hà khắc của giáo lí đã tồn tại từ lâu trong mỗi người để cho ái tình thôi thúc trong tim và đưa họ tới nguồn vui hạnh phúc. Đusonta dành tình yêu thương chân thành, sâu sắc, mạnh liệt và sự tôn trọng cho người mình yêu. Với chàng, Sokuntola luôn đáng yêu nhất trên đời và không có gì có thể so sánh được với nàng và chàng luôn mong Sokuntola ban cho mình một chút tình:

*“Nàng ơi, nàng quá rụt rè
Người mà nàng sợ bị chối từ vẫn còn đứng đây
Nếu ta được gọi nàng là của ta tất cả
Thì thật là diễm phúc biết bao
Chính ta đang lo không xứng được với nàng
Nàng sao ngại không siêu lòng sao được
Ta là kẻ ăn xin, để đâu tìm ra của
Nàng là Thân của, tiền bạc không lúc nào vui” [3, 68].*

Tình yêu đã khiến cho Đusonta gạt đi trách nhiệm, bốn phận của một vị vua đối với công việc triều đình để ở lại bên người yêu. Ngay từ phút đầu gặp gỡ, Sokuntola cũng trở về trong nỗi niềm thao thức và thương nhớ không nguôi. Dẫu còn ngại ngùng, e ấp nhưng để thoả lòng mong đợi và hướng tới hạnh phúc, Sokuntola táo bạo lấy móng tay để thọc lên lá sen mềm như lông chim vệt để tỏ lộ mối tình thâm kín. Tình yêu nảy nở nhưng cả hai đều không dám vượt qua lễ giáo và sợ hãi những hành động, cử chỉ âu yếm trong tình yêu: “Trái tim ta ơi! Hạnh phúc đến tay sao không hưởng mà lại hãi hùng. Giờ đây điều mong mỏi đã tách khỏi trái tim rồi. Trái tim ân hận cay đắng biết nhường nào, lo âu, quằn quại biết nhường nào” [3,74]. Nhưng lễ giáo

hà khắc, tập tục và bổn phận trách nhiệm xã hội đã không thể ngăn cản được trái tim yêu đương của Đusonta và Sokuntola. Khi tình yêu nảy nở, họ đã quyết định đến với nhau, dâng hiến trọn vẹn cho tình yêu và vượt qua những định kiến khắt khe của xã hội, những quy định của chế độ đẳng cấp để kết hôn theo tập tục Gandarava của các nghệ sĩ thiên thần.

Tình yêu đã khiến Sokuntola nhớ mong, tâm tưởng luôn luôn nghĩ về người mình yêu và nàng đã không làm tròn bổn phận của một người phụ nữ trong chốn tu hành và đã bị trả giá bởi lời nguyện của đạo sĩ Đuvasa làm cho Đusonta quên nàng, không nhớ tới mối tình đẹp đẽ và những lời hẹn ước cùng nàng. Ngay cả khi lời nguyện của đạo sĩ linh ứng khiến Đusonta mất trí nhớ quên đi những ký ức về mối tình với nàng thì trong lòng Đusonta vẫn cảm thấy u sầu “bồi hồi đau đớn, rung động một mối sầu bí ẩn, vương vấn một hình ảnh yêu đương nào đã từ lâu quên lãng.” Nhưng Sokuntola không cam chịu số phận, nàng bày tỏ thái độ bất bình và dũng cảm đứng lên vạch trần giọng lưỡi của các bậc thầy tu bệnh vực nhà vua, bệnh vực uy quyền của lễ giáo Balamôn và nàng đấu tranh quyết liệt để bảo vệ tình yêu, danh phẩm của mình. Trong sử thi *Ramayana*, khi Sita bị hoàng tử Rama nghi ngờ tình yêu và sự chung thủy của nàng sau khi ở đảo Lanka về nhưng Sita đã không tự đấu tranh mà nàng phải nhờ đến thần lửa Anhi chứng minh cho sự trong sạch và đức hạnh của mình. Nhưng trong kịch thơ *Sokuntola*, ở hồi V khi nhà vua cự tuyệt tình yêu vì đại vị của mình, một mực không nhận Sokuntola, lãng quên nàng do lời nguyện của đạo sĩ và nhà vua cho rằng nàng là kẻ dối trá, bịa đặt thì Sokuntola dũng cảm đứng lên bác trần sự giả dối của đạo đức của tầng lớp quý tộc và đấu tranh bảo vệ phẩm tiết, sự trong sạch của mình: “Con người vô liêm si! Suy bụng ta ra bụng người. Thật không gì nham hiểm cho bằng, cứ đứng trơ trơ như con ong núp trong áo đạo đức và tôn giáo để đánh lừa thiên hạ, như cái miệng hàm sâu há hốc che đậy bằng những chùm hoa tươi chúm chím” [3, 113]. Những lời lẽ tố cáo của nàng đã làm lung lay hàng rào của lễ giáo với những quy định hà khắc và địa vị xã hội trói buộc thân phận của người phụ nữ trong đau khổ, bất hạnh. Đồng thời, những lời tố cáo của nàng “làm lay động địa vị và uy quyền của nhà vua giữa chốn cung đình uy nghiêm tưởng như không bao giờ có thể xảy ra những cơn sóng gió đó được” [1, 109]. Nhưng ngọn lửa đấu tranh mới bùng lên dữ dội đã bị uy quyền của lễ giáo vùi dập. Dù nàng có quyết liệt, đấu tranh mạnh mẽ cũng vẫn phải trở về thân phận người phụ nữ phải phục tùng lễ giáo, khiến nàng không dám chạy theo người nhà quay về chốn rừng già mà buộc nàng phải ở lại với chồng vì nàng đã là người có chồng. Luật lệ tôn giáo và chế độ đẳng cấp đã khiến cho cuộc đời người phụ nữ Ấn Độ rơi vào đau khổ:

*“Nếu đúng như nhà vua đã kết tội
Thì thân phụ không thể nào cho chị về nhà
Vì bằng lương tâm chị
Có thể chứng dám cho tâm hồn chị trắng trong
Thì dù chồng có bắt làm nô lệ
Cũng vui cười mà chịu đựng chị ơi
Đã là người của nhà chồng thì phải thế”* [3, 115-116].

Quan niệm về nghiệp báo của tôn giáo Balamôn đã chi phối văn học cổ điển Ấn Độ nói chung và kịch Kalidasa nói riêng. Kalidasa đã để Sokuntola dũng cảm đấu tranh bảo vệ tình yêu và đức hạnh của mình nhưng những lễ giáo đã trói buộc bắt nàng phải phục tùng. Tuy nhiên, Sokuntola là hình tượng người phụ nữ tiêu biểu trong văn học Ấn Độ với vẻ đẹp về ngoại hình và tâm hồn, nhân cách và dám đấu tranh quyết liệt để bảo vệ tình yêu, phẩm chất cao đẹp của mình. Mặc dù thái độ phản kháng và sự đấu tranh của nàng bị dập tắt bởi lễ giáo nhưng đã phản ánh được sức mạnh của tình yêu, khẳng định phẩm chất cao đẹp của người phụ nữ Ấn Độ luôn hết mực chờ chồng, thương con. Sự kiện mất chiếc nhẫn là vật làm tin như một thử thách và đề cao tình yêu, sự thủy chung của người phụ nữ. Trải qua bao gian truân, khó khăn, trắc trở trong cuộc đời với những lời dèm pha, nghi kỵ của người đời nhưng Sokuntola vẫn bền gan giữ trọn

lời thề trong tình yêu của mình. Ở hồi VI của vở kịch, Đusonta đã đau khổ, hối hận khi đã ruồng bỏ nàng, khiến nàng tuyệt vọng phải tìm đến cái chết nhưng chính tiên nữ Xanumoti đã chứng kiến và xác nhận cho tình yêu và lòng chung thủy của chàng. Trong hồi VII của vở kịch, sau khi nhà vua lập chiến công tiêu diệt được quỷ trên thiên giới thì sự hối hận và nhớ mong của Đusonta đã gặp gỡ được tình yêu sâu sắc, thủy chung của Sokuntola. Đusonta gặp lại Sokuntola giữa vườn thiên giới đầy hương sắc khi nàng “bận áo cỏ danh màu goá bụa” đã nhận ra nàng vẫn bền gan giữ trọn lời thề ước. Trong cuộc gặp gỡ nơi vườn thiên giới giữa Đusonta và Sokuntola cũng như cuộc gặp gỡ nơi vườn tu trước đây, nàng vẫn dành tình yêu sắt son, thủy chung cho nhà vua sau bảy năm xa cách, khổ đau không một lời oán trách chàng “bây giờ mùa hoa sen nở, người yêu của em ơi, hãy dẫn em đi”.

Sokuntola thủy chung, bền gan giữ trọn lời thề ước thì Đusonta cũng luôn hướng về nàng với tình yêu chưa bao giờ nguội lạnh. Dù lễ giáo có chà đạp, cướp đi hạnh phúc cũng không thể lay chuyển và dập tắt được ngọn lửa tình yêu luôn âm ỉ trong lòng họ. Sức mạnh của tình yêu đã đánh thức tâm hồn, tình cảm và mang lại cuộc sống đầm ấm, hạnh phúc cho con người. Kalidasa đã sử dụng bút pháp miêu tả, so sánh, ẩn dụ để khắc họa vẻ đẹp ngoại hình và vẻ đẹp tâm hồn của Sokuntola, góp phần làm nổi bật hình tượng người phụ nữ Ấn Độ cổ đại với vẻ đẹp dịu dàng, thủy chung để làm tròn bổn phận người vợ, người mẹ và khát khao cuộc sống hạnh phúc. Đusonta là nhân vật đại diện cho đạo đức đẳng cấp vương công, quý tộc với vẻ đẹp phi thường, tài năng, dũng mãnh vô song với tình yêu say đắm, thủy chung. Tình yêu của Đusonta và Sokuntola dù chưa vượt thoát khỏi định kiến, quan niệm về hôn nhân của đạo Bàlamôn nhưng nhà thơ Kalidasa đã tôn vinh tình yêu trong sáng với sự chân thành đã góp phần thức tỉnh con người và giúp họ có thêm tin yêu trong cuộc sống.

3. Kết luận

Chủ đề tình yêu và ngợi ca sự chiến thắng của tình yêu trước những luật lệ hà khắc của tôn giáo và bổn phận, trách nhiệm của chế độ đẳng cấp đã mang đến cho kịch thơ *Sokuntola* tính trữ tình và giá trị nhân đạo sâu sắc. Nhà thơ Kalidasa đã dành trọn vẹn tình cảm và tài năng để ngợi ca tình yêu chân thành, trong sáng của Đusonta và Sokuntola. Tình yêu nồng thắm đã phá tan mọi thành quả tu luyện của Sokuntola, ngọn lửa tình đã đốt cháy hàng rào đẳng cấp, địa vị ngăn cách giữa nàng với nhà vua. Tình yêu dành cho Sokuntola đã khiến ông vua Đusonta mộ đạo, đức độ tài năng và có trái tim yêu đương mãnh liệt vượt qua mọi lễ giáo, bổn phận trách nhiệm để đến bên người mình yêu và ở lại với người yêu. Mặc dù vẫn còn nhiều hạn chế trong tư tưởng, chưa vượt thoát ra khỏi bức tường thành của những định kiến xã hội nhưng kịch thơ *Sokuntola* vẫn là chất men làm say đắm lòng người, hướng con người tới tinh thần lạc quan, nghị lực vươn lên trong cuộc sống và được nhân dân Ấn Độ yêu thích, gìn giữ, trân trọng.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Lưu Đức Trung, 2004. *Văn học Ấn Độ*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
- [2] Maurice Winternitz, 1999. *A History of Indian Literature*, Motilal Banasidass, Ltd. Publishing House, New Delhi, India.
- [3] Cao Huy Đình dịch, 1962. *Kịch Sokuntola của Kalidasa*, Nxb Văn học, Hà Nội.
- [4] Nguyễn Đức Đan, 1997. *Kalidasa và ảnh hưởng của ông trong văn học cổ điển Ấn Độ*, Tạp chí Văn học, số 7, 26-31.
- [5] Nguyễn Thừa Hỷ, 1986. *Tìm hiểu văn hóa Ấn Độ*, Nxb Văn hóa, Hà Nội.
- [6] Nguyễn Thừa Hỷ, 1986. *Ấn Độ qua các thời đại*, Nxb Giáo dục, Hà Nội
- [7] Hữu Ngọc, 1982. *Từ điển tác gia văn học và sân khấu nước ngoài*, Nxb Văn hoá, Hà Nội.

- [8] Nhật Chiêu, 1998. *Câu chuyện văn chương Phương Đông*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
[9] Đỗ Thu Hà, 2015. *Giáo trình Văn học Ấn Độ*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.
[10] Phan Thu Hiền, 2006. *Thi pháp văn học cổ điển Ấn Độ*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.

ABSTRACT

Theme of love in poetic drama *Sakuntala* of Kalidasa

Le Thi Bich Thuy

Institute of Culture and Development, Ho Chi Minh National Academy of Politics

In Indian literature, Kalidasa always occupies the "monopoly position of the Lord of poetry" and the *Sakuntala* dramatic poem is an exemplary work of the court stage norm. In *Sakuntala*, poet Kalidasa focuses on praising pure and faithful love. He praises the pure soul and the aspirations of love, happiness of people in life and uses love to criticize the rigid and paranoid teachings of religion, as well as the strict laws of the caste system that stifle people's hearts. Kalidasa pushes the issue of caste down to secondary position, lets love become the main theme and makes the characters act and show their personality in relationships and highlight the victory of love.

Keywords: love, poetic drama *Sakuntala*, Kalidasa.